

Date: 19th May-2026

INGLIZ VA O‘ZBEK MAQOLLARIDA MILLIY MADANIYAT AKS ETISHI

Xamidova Gulchexra Raximovna

Buxoro Xalqaro Universiteti

Ilmiy xodim, BXU magistranti

Ilmiy rahbar: f.f.d. prof.(Dsc) **O.M. Fayzulloyev**

Annotatsiya: Mazkur tezis ingliz va o‘zbek maqollarida milliy madaniyatning ifodalanishini tarjima va madaniy ekvivalentlik muammosi bilan bog‘lab tahlil qiladi. Maqolning ma‘nosi faqat lug‘aviy qatlamda emas, balki obraz, pragmatik vazifa va qadriyatlar tizimida ham namoyon bo‘ladi. Shu sababli ingliz va o‘zbek maqollarini tarjima qilishda to‘liq ekvivalent, mazmuniy analog va izohli tarjima kabi usullarni farqlash zarur.

Kalit so‘zlar: maqol, milliy madaniyat, madaniy ekvivalentlik, tarjima, paremiologiya, pragmatika, lingvomadaniyat.

Asosiy qism

Maqollar tarjima uchun eng murakkab birliklardan sanaladi. Ular qisqa bo‘lgani bilan, ichki ma‘no qatlamlari ko‘p. Bir maqol ichida xalqning tajribasi, bahosi, nutqiy odati va ijtimoiy xotirasi jamlanadi. Shuning uchun ingliz va o‘zbek maqollarini qiyoslashda so‘zma-so‘z moslikdan ko‘ra madaniy moslik muhimroq bo‘ladi.

Ingliz maqollarida shaxsiy tashabbus va pragmatik hisob ko‘pincha markazga chiqadi. “God helps those who help themselves”, “Every man is the architect of his own fortune”, “Look before you leap” kabi maqollar insonning o‘z harakati va ehtiyotkor qaroriga urg‘u beradi. O‘zbek maqollarida esa shaxs mas‘uliyati ko‘pincha oila, el, qo‘shni va mahalla bilan bog‘liq holda talqin qilinadi. “El bilan bo‘lgan yutadi”, “Birlik bor joyda tiriklik bor”, “Kattaga hurmat, kichikka izzat” kabi birliklarda ijtimoiy aloqalar madaniy mezon sifatida keladi.

Tarjimada birinchi daraja to‘liq yoki yaqin ekvivalent hisoblanadi. Masalan, “A friend in need is a friend indeed” maqoliga “Do‘st boshga kulfat tushganda bilinadi” muqobil bo‘la oladi. Har ikki maqolda do‘stlik sinov orqali baholanadi. Bu yerda mazmun ham, pragmatik vazifa ham yaqin. Bunday holatda literal izohga ehtiyoj kam bo‘ladi.

Ikkinchi daraja mazmuniy analogdir. “A bird in the hand is worth two in the bush” maqoli o‘zbek tiliga so‘zma-so‘z berilsa, obraz saqlanadi, lekin xalqona tabiiylik kamayadi. “Naqdning nasiyasi yo‘q” shakli esa mazmunni o‘zbek tilining ichki mantiqiga yaqinlashtiradi. Bu usulda obraz almashadi, lekin umumiy hukm saqlanadi. Maqollarning katta qismi aynan shu yo‘l bilan tabiiy tarjima qilinadi.

Uchinchi daraja izohli tarjimadir. “An Englishman’s home is his castle” maqolida home va castle obrazlari shaxsiy hudud, daxlsizlik va mustaqillik bilan bog‘langan. O‘zbek tilida bu maqolning aynan shu huquqiy-madaniy ohangga ega muqobili yo‘q. “Mehmon otangdan ulug‘” maqoli ham ingliz tiliga oddiy literal shaklda berilganda noaniq yoki hatto

Date: 19th May-2026

g'alati eshitalishi mumkin. Chunki u o'zbek mehmondo'stligi, ota hurmati va rizq tasavvuri bilan bog'liq. Bunday holatda tarjimon qisqa izoh yoki funksional analogdan foydalanadi.

Maqollarning madaniy kuchi nutqdagi vazifasida ham bilinadi. Ular maslahat, tanbeh, ogohlantirish, taskin yoki kinoya sifatida ishlatiladi. Masalan, "Don't count your chickens before they hatch" va "Jo'jani kuzda sana" mazmunan ham, vazifa jihatidan ham yaqin. Har ikkisi shoshilinch xulosa va erta quvonchdan qaytaradi. Biroq barcha maqollar bunday oson mos kelmaydi. Shuning uchun tarjimada kontekst doim asosiy omil bo'lib qoladi.

Ingliz va o'zbek maqollarini o'qitishda ham qiyosiy yondashuv foydali. Talaba maqolni yodlash bilan cheklanmasligi kerak. U maqol qaysi vaziyatda aytilishini, qanday qadriyatni himoya qilishini va qanday obrazga tayanganini tushunishi lozim. Ana shunda maqol til o'rganish vositasidan tashqari madaniy kompetensiya manbasiga aylanadi.

Xulosa

Ingliz va o'zbek maqollarida milliy madaniyat tarjima jarayonida ayniqsa yaqqol ko'rinadi. To'liq ekvivalent mavjud bo'lgan holatlarda tarjima nisbatan osonlashadi. Mazmuniy analog talab qilinadigan holatlarda obraz o'zgaradi, lekin hukm saqlanadi. Madaniy xos birliklarda esa izoh zarur bo'ladi. Demak, maqol tarjimasida oddiy leksik almashtirish emas, balki qadriyatlar tizimini to'g'ri anglash jarayonidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Taylor A. The Proverb. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1931. 223 p.
2. Mieder W. Proverbs: A Handbook. Westport; London: Greenwood Press, 2004. 304 p.
3. Norrick N. R. How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs. Berlin; New York: Mouton, 1985. 213 p.
4. Kövecses Z. Metaphor and Culture: Universality and Variation. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 314 p.
5. Speake J. The Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford: Oxford University Press, 2015. 416 p.
6. O'zbek xalq maqollari. Toshkent: Sharq, 2005. 512 b.
7. Asiljonova S. D. Ingliz va o'zbek tillarida maqollarning milliy-madaniy xususiyatlari va tarjima jarayonidagi muammolar // Central Asian Research Journal. 2022. B. 1-8.

